

Ανάλυση στα γεγονότα

Παιδεία ελεγχόμενη από την κοινωνία

ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΡΙΖΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΟΜΩΝ

Του ΤΑΚΗ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

Η σημερινή φοιτητική εξέγερση όχι μόνο ήταν αναπόφευκτη, αλλά και έρχεται μάλλον καθυστερημένα. Ήδη από το 2001, η Διακήρυξη της Ε.Ε. στην Μπολόνια προδιέγραφε τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης που θα διασφάλιζε:

- * Τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής ανώτατης εκπαίδευσης και
- * Την αποτελεσματική σύνδεση της ανώτατης εκπαίδευσης με τις ανάγκες της κοινωνίας και της αγοράς εργασίας στην Ευρώπη.

Η απόλυτη αυτή σύνδεση της εκπαίδευσης με τις ανάγκες της αγοράς (σε αντίθεση με την αντίστοιχη σχετική σύνδεση στην περίοδο της σοσιαλδημοκρατίας) συνοψίζει το περιεχόμενο της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης ως προς την εκπαίδευση και την έρευνα και έχει καθοριστικές συνέπειες τόσο για το περιεχόμενο όσο και για τη χρηματοδότησή τους. Ετσι, καθιερώνεται και ρητά ότι το πανεπιστήμιο είναι στην υπηρεσία των ιδιωτικών επιχειρήσεων, ενώ με πολλούς άμεσους ή έμμεσους τρόπους εισάγεται η χρηματοδότηση βασικά εκείνων των προγραμμάτων σπουδών και έρευνας που εξυπηρετούν τις «ανάγκες της κοινωνίας» που ταυτίζονται με τις «ανάγκες της αγοράς». Η γνώση αποκτά, επομένως, ένα εντελώς εργαλειώδη χαρακτήρα, με στόχο την εξυπηρέτηση της οικονομίας της αγοράς και των ελίτ που την ελέγχουν, ανεξάρτητα από τις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας, τις επιθυμίες των εκπαιδευτών και των εκπαιδευόμενων και φυσικά τις ίδιες τις «καθαρές» γνωστικές ανάγκες του κάθε επιστημονικού κλάδου.

Δεν είναι λοιπόν περίεργο ότι στη σοσιαλ-φιλελεύθερη Βρετανία, ήδη από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας, παρατηρείται συνεχής συρρίκνωση των τμημάτων που έχουν γνωστικό αντικείμενο τη Φιλοσοφία, την Ιστορία, τα Θεωρητικά Οικονομικά, τη Μηχανολογία κ.λπ. σε όφελος προγραμμάτων άμεσα συνδεδεμένων με την αγορά (marketing, business studies, management κ.λπ.). Και αυτό δεν αποτελεί αποτέλεσμα κάποιου συνωμοτικού σχεδίου των ελίτ, αλλά απλώς της λειτουργίας της «εσωτερικής» αγοράς που έχει δημιουργηθεί στην εκπαίδευση και έχει οδηγήσει σε έμμεση ιδιωτικοποίηση των σπουδών και της έρευνας «από τα κάτω».

Από τη μεριά της ζήτησης, οι υποψήφιοι φοιτητές, αντιμετωπίζοντας το φάσμα της διογκούμενης ανεργίας και υποαπασχόλησης, επιλέγουν γνωστικά αντικείμενα που έχουν «πέραση» στην αγορά, αυξάνοντας τις αιτήσεις για τα σχετικά πανεπιστημιακά τμήματα και επομένως τα δημόσια κονδύλια που στρέφονται προς αυτά. Από τη μεριά της προσφοράς, τα τμήματα αυτά εξασφαλίζουν πολύ πιο εύκολα χρηματοδότες, σπόνσορες κ.λπ., που «συμπληρώνουν» τη σχετικά συρρικνούμενη δημόσια χρηματοδότηση, την οποία επιβάλλει, στη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση, η ανάγκη μείωσης των φόρων των προνομιούχων στρωμάτων.

Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι η μαζική παραγωγή από το εκπαιδευτικό σύστημα απλών τεχνοκρατών, χωρίς καμία γενικότερη παιδεία (παρά μόνο σε ένα εντελώς επιφανειακό επίπεδο) και χωρίς την ικανότητα αυτονομίας στη σκέψη, πέρα από τα στενά και πολύ εξειδικευμένα όρια της πανεπιστημιακής τους εκπαίδευσης. Σημειωτέον, ότι αυτό δεν σημαίνει καν την τελική επικράτηση του επιστημονικού ορθολογισμού στη σκέψη, όπως δείχνει το γεγονός ότι στις ΗΠΑ, όπου το σύστημα αυτό εκπαίδευσης ήταν πάντα κυρίαρχο, διάσημοι επιστήμονες στον κλάδο τους (ακόμη και στις θετικές επιστήμες!) είναι θρησκευόμενοι ή υιοθετούν διάφορα ανορθολογικά συστήματα των οποίων οι κεντρικές ιδέες δεν πηγάζουν από ορθολογικές μεθόδους (δηλ. τον Λόγο και/ ή την προσφυγή στα εμπειρικά δεδομένα), αλλά από διαίσθηση, ένστικτο, αίσθημα, μυστικιστική εμπειρία, αποκάλυψη κ.λπ.

Η παραγωγή παρόμοιων «επιστημόνων», οι οποίοι καλούνται να επιλύσουν τα τεχνικά προβλήματα που θα παρείχαν μεγαλύτερη οικονομική αποτελεσματικότητα σε συγκεκριμένες επιχειρήσεις -και έμμεσα στο σύστημα της οικονομίας της αγοράς γενικότερα- είναι ο βασικός στόχος της νεοφιλελεύθερης εκπαίδευσης. Ο στόχος αυτός εξυπηρετείται φυσικά ακόμη καλύτερα αν τα ίδια τα πανεπιστήμια δεν ελέγχονται από την κοινωνία γενικά, η οποία και μόνη μπορεί να εκφράσει το γενικό συμφέρον, αλλά από τις ελίτ και ομάδες μέσα στην κοινωνία που εκφράζουν ειδικά συμφέροντα, είτε είναι οικονομικά είτε είναι πολιτιστικά (π.χ. Εκκλησία) είτε πολιτικο-στρατιωτικά (π.χ. το Αμερικανικό Πεντάγωνο) κ.λπ. Το θέμα λοιπόν δεν είναι αν ένα πανεπιστήμιο είναι κερδοσκοπικό ή όχι, όπως παραπλανητικά υποστηρίζουν τα κόμματα εξουσίας, αλλά εάν το περιεχόμενο σπουδών και της έρευνας καθορίζεται από την κοινωνία γενικά ή από ομάδες μέσα σε αυτή με επενδυμένα συμφέροντα.

Αυτό όμως γεννά το ερώτημα ποιος και πώς εκπροσωπεί την «κοινωνία». Προφανώς, η απάντηση δεν είναι το κράτος, ιδιαίτερα σε μια αντιπροσωπευτική «δημοκρατία» που αποτελεί το πολιτικό συμπλήρωμα της οικονομίας της αγοράς. Το κράτος ελέγχεται και αυτό από ελίτ, τους επαγγελματίες πολιτικούς των

κομμάτων εξουσίας, οι οποίοι βρίσκονται σε σχέσεις «συγκοινωνούντων δοχείων» με τις οικονομικές και άλλες ελίτ, οι οποίες και εξασφαλίζουν την παραμονή τους στην εξουσία μέσω της χρηματοδότησης των πολυδάπανων προεκλογικών εκστρατειών τους, της προβολής τους από τα ΜΜΕ που ελέγχουν οι ίδιες κ.λπ.

Είναι επομένως φανερό ότι μια δημοκρατική παιδεία με την κλασική έννοια της πολύπλευρης εκπαίδευσης των πολιτών ως πολιτών, μέσω της ανάπτυξης της αυτενέργειάς τους, και ως μελών της κοινωνίας, μέσω της ανάπτυξης των προσωπικών ικανοτήτων τους και ιδιαίτερα της ικανότητάς τους για αυτοστοχαστική δραστηριότητα (και όχι για αποστήθιση!), είναι αδύνατη χωρίς ένα δημοκρατικό περιβάλλον. Δηλαδή, ένα περιβάλλον, όπου οι πολίτες, μέσα από τις συνελεύσεις τους, θα καθόριζαν το γενικό περιεχόμενο της παιδείας και της έρευνας, το οποίο θα εξειδίκευαν οι συνελεύσεις των εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων. Μεσοπρόθεσμα, τα πανεπιστήμια θα μπορούσαν να ελέγχονται από μια εθνική συννομοσπονδία νέων, αποκομματικοποιημένων δήμων, όπου οι συνελεύσεις των δημοτών θα καθόριζαν τις γενικές κατευθύνσεις της παιδείας και τη χρηματοδότησή της από ένα άκρως προοδευτικό σύστημα φόρου εισοδήματος που θα εξασφάλιζε πραγματικά δωρεάν παιδεία, η οποία θα κάλυπτε όχι μόνο τα έξοδα σπουδών, αλλά και διαβίωσης των φοιτητών.

Πέρα από τις γενικές αυτές κατευθύνσεις, τα πανεπιστήμια θα έπρεπε να ήταν πλήρως αυτόνομα και σε ευγενή άμιλλα μεταξύ τους για την προώθηση της έρευνας και την προσέλκυση φοιτητών. Το εξετασιοκεντρικό σύστημα θα έπρεπε ν' αντικατασταθεί σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης με ένα σύστημα συνεχούς αξιολόγησης των φοιτητών (που θα συμπλήρωνε ένα δημοκρατικό σύστημα αξιολόγησης των καθηγητών), με βάση τακτικές αλληπάλληλες γραπτές εργασίες, τις οποίες θα εκαλούντο οι φοιτητές να υπερασπίσουν ενώπιον των διδασκόντων και των συμφοιτητών τους.

Συμπερασματικά, τα σημερινά προβλήματα είναι άμεση απόρροια των αντιφάσεων που δημιουργεί το ίδιο το σύστημα της οικονομίας της αγοράς και το πολιτικό συμπλήρωμά του. Μια δημοκρατική παιδεία προϋποθέτει επομένως αγώνα για ριζική αλλαγή όχι μόνο των εκπαιδευτικών, αλλά και των κοινωνικο-οικονομικών δομών, ώστε οι φοιτητές να μην αναγκάζονται να επιλέγουν γνωστικά αντικείμενα με «πέραση» στην αγορά, αλλά αυτά που ικανοποιούν πραγματικές ανάγκες των πολιτών.¹

<http://www.inclusivedemocracy.org/fotopoulos/gr.htm>

1. Βλ. άρθρα για μια δημοκρατική παιδεία στο περιοδικό Περιεκτική Δημοκρατία, αρ. 10, 11 & 13